

Sukupuolet mediakuvassa

Marianna Laiho & Iris Ruoho (toim.): Naisen naamio, miehen maski. Katse ja sukupuoli mediakuvassa. Kansan Sivistystyön Liitto KSL r.y. 1996. 207 s.

Kiivaimmat keskustelut sukupuolirooleista liittyvät yleensä median nais- tai mieskuviin. Stereotyyppiolla operoivat mainokset ja televisio-ohjelmat närkästyttävät herkemmin kuin muut rooleja muokkaavat tekijät. Ilmiö kertoo paitsi julkisuuden mekanismeista myös siitä, miten tärkeäksi sukupuolten määrittelyn alueeksi mediakuvat koetaan.

Keskustelu naisen roolista mediassa tyypistyy usein väittämään, että nainen on kuvissa pelkkä objekti, miehisen katseen kohde. *Naisen naamio, miehen maski*-kirjan toimittajat Marianna Laiho ja Iris Ruoho toteavat esipuheessaan, että tällä kurjuustarinalla on ollut aikansa ja paikkansa, mutta toistettuna se voi myös uusintaa vastakkainasetteluja. Kirjan artikkelit pyrkivätkin kyseenalaistamaan yleiseen keskusteluun lujasti ankkuroitunutta, mustavalkoista ja yksinkertaistavaa käsitystä sekä naisen että miehen roolista kuvissa ja kuvien katsojana.

Panu-maalimainosta käsittelevä Janne Seppänen tulkitsee provosoivan mulveylaisittain, ei itse mainosta, vaan markkinatuomioistuimen päätöstä kieltää sen televisioversio. Analysoimalla pelkästään Panu-tyttöä tuomioistuin pönkitti

naista alistavaa katsomistapaa ja jätti täysin huomiotta miehen osuuden merkitysten synnyssä. Seppäsen mielestä Panu-mainos dekonstruoi miehisen katseen esittämällä naista tirkistelevän maalarin säälittävänä hahmona, jonka paljastumisen (!) vuoksi mieskatsojat joutuvat tuntemaan häpeää. Päinvastoin kuin markkinatuomioistuimien Seppänen pitää mainosta naisten näkökulmasta suorastaan emansipatorisena, koska se ei antanut miehille mahdollisuutta samastumiseen ja horjutti näin miehisen katseen ylivaltaa. Markkinatuomioistuimen yksinkertaistava tulkinta sen sijaan toisti taantumuksellista tapaa katsoa vain naista.

Jorma Hänninen käsittelee miesten näkymättömyyttä kuvissa pukeutumisen kautta. Toppatakkiin ja suoriin housuihin verhottu keski-ikäisen kansanmiehen ruumis edustaa kulttuurissamme sukupuoleton tavan tavallisuutta ja normaaliutta, joka on sanattomalla sopimuksella rauhoitettu julkisuudelta ja katseilta. Hänninen tulkitsee hiukan romantisoitua "pukeutumattomuudella" luodun näkymättömyyden kansanmiesten vastarinnaksi, mutta toisaalta myös miesten keskinäiseksi yhdenmukaisuuden kontrolliksi, katsomiskielloksi, jota ei saa rikkoa. Sekä toisten miesten katsominen että katsottavana oleminen ovatkin kirjoittajan mukaan miehelle vaikeita, mutta opettelemisen arvoisia asioita.

Myös Pertti Näränen toteaa artikkelissaan, että maskuliinisuus on perinteisesti pyrkinyt näkymättömyyteen, piilotetuksi normiksi. Miehistä puhekultuuria televisioon tuonut ohjel-

ma *Hyvät, pahat ja rumat* ei ole pelkästään vahvistanut maskuliinisuuden arvovaltaa, vaan se on myös tehnyt siitä entistä näkyvämmän tarkastelun kohteeksi. Rantalaisen ja Sarasvuon, sittemmin Rantalaisen ja Aalto-Setälän keskenään erilaiset ja ristiriitaiset hahmot saattavat Näräsen mielestä auttaa havaitsemaan myös maskuliinisuuden roolipeliksi ja naamioksi.

Sekä Seppäsen, Hännisen että Näräsen teksteistä on luettavissa varovaista optimismia miesten mediakuvien ja niiden tulkintojen monipuolistumisen suhteen. Selkeimmän muutoksen näkee Arto Tiihonen, jonka mielestä urheilun pehmenneet isäkuvat heijastelevat "viimeisessä brutaalin maskuliinisuuden linnakkeessa" tapahtunutta sivilisoitumista, miesten "kesyttämistä". Muutos johtuu osittain siitä, että naiset ovat lisääntyneessä määrin astuneet urheiluelämään ja muodostaneet uuden urheilujournalismin kohderyhmän.

Mediassa viimeiseksi maskuliinisuuden linnakkeeksi osoittautuu *Naisen naamio, miehen maski* -kirjan perusteella tv-draama. Iiris Ruohon mielestä Mies kulttuurisena merkkinä on edelleenkin normi, joka televisiosarjoissa käy jatkuvaa taistelua olemassaolostaan. *Fitz ratkaisee* -, *NYPD* - tai *Metsoilat* -sarjoissa maskuliinisuus on kriisissä, jota ei pystytä ratkaisemaan. Ironiset Tosimiehet tai sentimentaaliset, sukupuolettomat Erkki Metsolat kertovat maskuliinisuuden ristiriidoista, mutta eivät tarjoa uusia malleja. Ruoho ihmetteleekin, miten kauan miehet itse tyytyvät näkemäänsä?

Naikuvatutkimuksessa on

jo pitkään etsitty vaihtoehtoja passiiviselle kuviin identifioitumiselle. Marianna Laiho ja Kaarina Nikunen kyseenalaistavat tätä kulunutta näkemystä naisista viihdeteollisuuden uhreina. Laihon mukaan muoti- ja kosmetiikkateollisuuden kuluttajina naiset tekevät aktiivisesti omia tulkintoja ja valintoja, jotka myös vaikuttavat siihen mitä tuotetaan. Nikunen näkee myös pornografian osana korviketeollisuutta, jonka päämääränä on tuottaa mielihyvän tunnetta, ei esimerkiksi hyvästä ja oikeudenmukaisesta maailmasta. Pornografiakeskusteluun on Nikusen mielestä liittynyt porvarillinen siveyden vaatimus: nainen ei saa nauttia katseen kohteena olemisesta.

Perinteisimmät ja muuttumattomimmat naiskuvat löytyvät sotaan liittyvästä kuvajournalismista. Irma Kaarina Halonen erittelee aineistosta naisen esittämisen lajityyppejä, jotka vahvasti mytologisoivat sekä naista että sodan kärsimyksiä.

Naisen naamio, miehen maski onnistuu parhaiten miesten esittämistapojen problematisoinnissa. Suomalaisen median mieskuvat ovat vielä miltei tutkimatonta aluetta, johon helposti löytyy tuoreita ja kiinnostavia näkökulmia. Naiskuvia ja naisia kuvien katsojina käsiteltäessä päädytään helposti joko toistamaan, tai vakuuttelemaan vääräksi naisen uhriasemaa. Näkökulmien rajallisuus on osoitus siitä, että jos mediakuvia tulkitaan roolivaatimuksina, joihin todellisten naisten halutaan sopeutuvan, on uhriasetelmaa vaikeaa unohtaa tai mitätöidä. *Naisen naamio, miehen maski* -kirjassa mielenkiintoi-

sesti yksinkertaista rooliattelua purkaa Iris Ruoho, joka painottaa katselukokemuksen muodostuvan muustakin kuin nais- tai mieskuviin sidotuista merkityksistä. Television katseluun liittyy sekä tietoisia että tiedostamattomia assosiaatioita, voimakkaita tunteita ja fantasioita, joita kokemusta järkeistämään pyrkinyt tutkimus ei ole ottanut huomioon. Sukupuoli on yksi muttei yksinään riittävä tapa jäsentää katselukokemusta.

Yksityiskohtaisen kuva-analyysin sijaan *Naisen naamio, miehen maski* -kokoelman artikkelit laajentavat roolikeskustelua reippaasti media-kuvien ulkopuolelle. Sukupuolierojen lisäksi myös sosiaalisten erojen terävä esiintuominen tekee kokoelmasta kiinnostavaa luettavaa. Yhteiskunnallinen näkökulma tuntuu välillä hämärtävän median ja todellisuuden välistä rajaa, jos sellaista (enää) onkaan?

Erja Mäki-Iso